EDUCAȚIA ANTI-BULLYING PRIN MESAJUL ETIC ȘI ESTETIC AL TEXTELOR LITERARE

ANTI-BULLYING EDUCATION THROUGH THE ETHICAL AND AESTHETIC MESSAGE OF LITERARY TEXTS

Goraș-Postică Viorica, dr. hab. prof. univ. Universitatea de Stat din Moldova
Domnițeanu Aurelia, profesor, Școala Gimnazială"Prof. E.Panaitescu"Cudalbi, j. Galați

REZUMAT. În ultimii ani, toată lumea și-a îndreptat atenția către problema bullying-ului, elevii și studenții și-au făcut auzită vocea,iar adulții au inițiat legi și acțiuni de identificare și diminuare a acestui fenoomen. Violența școlară este pe larg răspândită, conform statisticilor internaționale, 8000 de adolescenți trebuie să facă față anual poverii bullying-ului. Pentru că societatea e în continuă schimbare și crește ponderea cyberbullying-ului, un grup de lucru internațional, format din Catedra UNESCO pentru Bullying și Cyberbullying, alături de Forumul Mondial Anti-Bullying(WAFM), au considerat oportună o definiție mai holistică și mai incluzivă a bullying-ului școlar.Aceștia au venit cu recomandarea pentru un învățământ incluziv ce ține cont de dimensiunile individuale, contextuale și sociale. Definiția extinsă permite o abordare mai largă și încurajează cooperarea dintre diverșii factori implicați.Propunerea nouă de definire se referă la faptul că bullying-ul este un proces social dăunător, caracterizat de un dezechilibru de putere, determinat de normele sociale și instituționale. Și, întrucât de incluziunea socială ulterioară a elevilor se ocupă în special școala, am considerat oportună o cercetare a situației de fapt într-o instituție educațională, aplicând un chestionar elevilor de gimnaziu, pentru a vedea în ce măsură se lovesc de acest fenomen și cum îi poate ajuta demersul educativ de la disciplina Limba și literatura română în prevenirea și diminuarea lui.

SUMMARY. In recent years, everyone turned thei rattention to the problem of bullying, pupils and students made their voice sheard, and adults initiated law sandactions to identify and reduce this phenomenon. School violence is widespread, based on recent statistic data, 8000 teenagers have to face the burden of bullying every year. Because society is constantly changing and cyberbullying is increasing, an international working group, formed by the UNESCO Chair for Bullying and Cyberbullying, together with the World Anti-Bullying Forum (WAFM), considered a more holistic and inclusive definition appropriate of school bullying. They came up with the recommendation for an integral education that takes into account the individual, contextual and social dimensions. The expanded definition allows a broader approach and encourages cooperation between the various factors involved. The new definition proposal refers to thefact that bullyingis a harmful social process, characterized by a power imbalance determined by social and institutional norms. And, since the subsequent social inclusion of students is mainly dealt with by the school, we considered it opportune to research the actual situation into educational institution, applying a questionnaire to secondary school students to see to what extent they encounter this phenomen on and how it can affect them helps the educational approach from the discipline of Romanian language andl iterature in order top revent andreduction it.

În ultimele decenii, se încearcă o acceptare a diversității umane, vorbindu-se des despre unitate în diversitate, despre valorizarea diversității, despre incluziune și toleranță. Cu toate acestea, un fenomen ce nu permite ca aceste noțiuni să fie asimilate și propagate este bullying-ul. Se fac eforturi pe diverse paliere, dar în continuare mediul școlar este punctul nevralgic al acestei probleme.[1,pag.11]

Datele statistice sunt în continuare îngrijorătoare: unul din trei elevi este victima bullying-ului la școală, în fiecare lună, la nivel global. În 2019, cel puțin 10% dintre elevii cu vârsta între 8 și 10 ani au fost

expuși cyberbullying-ului, procentul crescând la 20% pentru elevii cu vârsta între 12 și 14 ani, iar utilizarea excesivă în ultimii ani a dispozitivelor digitale a exacerbat cyberbullying-ul. Peste 8000 de adolescenți pe an trebuie să facă față poverii mentale de hărțuire, de diferite tipuri, iar un adolescent care este victima acestui fenomen va avea și rezultate nesatisfăcătoare la școală. Recent, tot mai des, școlile sunt puse în situația de a rezolva foarte multe probleme sociale, nefiind demult doar furnizor de cunoștințe la anumite discipline[2,pag.23]

În mod curent, bullying-ul este definit ca fiind un comportament intenționat, de intimidare, care apare în mod repetat și are la bază o percepție a unui dezechilibru de forțe. Acesta are patru forme de bază: bullying-ul fizic, bullying-ul verbal, bullying-ul relațional și cel cibernetic. Bullying-ul fizic se referă la actele de violență și include izbirea, loviturile cu pumnul, loviturile cu piciorul, ciupirea, scuiparea, trasul de păr, confiscarea sau distrugerea proprietăților unei persoane și tot ce presupune violență fizică vădită. Bullying-ul verbal se materializează prin insultă, șicană, batjocură, amenințare, observându-se că și niște cuvinte pot produce daune pe termen lung. Bullying-ul relațional este o formă de bullying în care copiii își folosesc prietenia sau amenințarea de a pune capăt acesteia pentru a răni pe cineva. Acest tip de bullying duce și la excludere socială, ignorare, terorizare și răspândire de zvonuri. Bullying-ul cibernetic este forma de bullying ce include și tehnologia. Acesta este prejudicierea intenționată și repetată prin intermediul computerelor, al telefoanelor mobile sau al altor dispozitive electronice[3,pag.26].

Conform misiunii sale nobile, UNESCO este o organizație recunoscută care a acordat o atenție deosebită fenomenului, iar recent Catedra deBullying și Cyberbullying, în colaborare cu Forumul MondialAnti-Bullying(WABF), a condus un grup de lucru internațional pentru a crea o definiție mai holistică și mai inclusivă a bullying-ului școlar. Profesorul James O´Higgins Norman de la această catedră explică necesitatea uunei noi definiții. Perspectivele evolutive au facilitat înțelegerea bullying-ului și de aceea e nevoie de o extindere a definiției. Cercetările arată că progresul în reducerea bullying-ului școlar este foarte lent, cu o scădere de doar 15% a ratei elevilor ce se confruntă cu bullying-ul, iar acest lucru justifică re-evaluarea înțelegerii și abordării bullying-ului, în special în societatea tot mai complexă, în care bullying-ul fizic și online se întrepătrund cu probleme personale și societale.

Grupul de lucru menționat a recomandat o abordare a bullying-ului, incluzând dimensiunile individuale, contextuale și sociale. Astfel, elaborarea unei definiții mai incluzive are potențialul de a elimina barierele academice și profesionale, încurajând cooperarea între sectoare și între cercetători, politicieni, educatori și elevi. Definiția revizuită furnizează o fundație solidă pentru a înțelege mai bine bullying-ul, în special în ceea ce privește cei mai marginalizați din cauza aspectului fizic, etniei, genului, clasei sociale sau orientării sexuale, printre altele. Bullying-ul are nevoie, prin urmare, de colaborare, doar împreună factorii implicați vor putea aprofunda înțelegerea fenomenului și vor putea aborda corect acest tip de comportament. Profesorul James O´Higgins Norman susține că își aliniază viziunea sa asupra bullying-ului cu Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 4 al Națiunilor Unite- Calitatea Educației: ”Munca noastră privind bullying-ul și toate celelalte forme de violență școlară vizează asigurarea unei educații de calitate, incluzive și echitabile și promovarea oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții pentru toți.”[4]

Sfatul grupului de lucru menționat pentru profesori este să nu accepte bullying-ul ca pe ceva normal, să fie mereu informați despre strategiile eficiente de prevenire și abordare promptă a oricăror incidente, să rămână vigilenți la semnele bullying-ului, să colaboreze cu colegii și părinții, să creeze un mediu de clasă sigur, încorporând empatia și conținutul anti-bullying în curriculum și în activitățile extrașcolare. În cazul nostru am raportat acest îndemn direct la mesajele etice și estetice ale textelor literare, pe care le cercetăm într-un studiu doctoral mai amplu.

Așadar, grupul de lucru a prezentat propunerea sa de definiție revizuită a bullying-ului școlar la WABF, organizat în octombrie 2023: **Bullying-ul școlar** este un proces social dăunător caracterizat de un dezechilibru de putere determinat de normele sociale și instituționale. De multe ori este repetat și se manifestă ca un comportament interpersonal nedorit între elevi sau personalul școlar, care provoacă daune

fizice, sociale și emoționale indivizilor sau grupurilor vizate și comunității școlare mai largi. Tot acești autori propun și o nouă clasificare[4]: bullying direct, ce include hărțuirea, urmărirea, farsele , amenințările și indirect, care se referă la hărțuirea cibernetică, zvonuri, informații private.

Această nouă definiție incluzivă a bullying-ului școlar aduce speranța că va contribui la deschiderea unui nou capitol în conversația globală despre natura și răspunsurile la bullying și cyberbullying. Pentru UNESCO, noua definiție a bullying-ului reflectă abordarea și munca pentru a asigura că școlile sunt medii de învățare sigure și suportive. Acest lucru înseamnă că pentru a pune capăt tuturor formelor de violență școlară trebuie să înțelegem că aceste comportamente nu se întâmplă izolat, că există factori care conduc la violență și că este nevoie de o abordare integrală/holistică a educației[Ibidem].

În maniera noii viziuni asupra bullying-ului, am considerat oportună o cercetare efectivă asupra elevilor, în care să surprindem viziunea lor în prezent asupra fenomenului. Iar pentru că Programa de gimnaziu la Limba și literatura română din România conține și o componentă de *valori și atitudini* și se urmărește dezvoltarea competențelor de comunicare și a deprinderilor de interrelaționare [5], am încercat abordarea fenomenului de bullying din perspectiva etică și estetică a unor texte literare. Subiecții cercetării au fost elevii unui gimnaziu din mediul rural, la chestionar înregistrându-se 100 de răspunsuri. Chestionarul elaborat de noi s-a constituit din 12 itemi, 10 cu răspunsuri multiple și 2 - cu răspunsuri deschise (Anexa 1).

Astfel, deși școala noastră se află într-o comunitate rurală relativ mică, departe de oraș, o școală în care se fac în mod curent activități de informare și prevenție, profesorii având surse de referință în acest sens [1-4], am constatat că elevii nu sunt totuși străini de fenomenul de bullying. Chiar dacă majoritatea copiilor se simt bine în școală și în deplină siguranță, există un număr mic de copii care resimt stări de pericol/amenințări. Mai jos, reproducem figura cu răspunsuri la itemul 1 din Chestionar, care a avut caracter introductiv general, iar rezultatele au confirmat aserțiunile noastre de mai sus.

Același lucru se observă și la itemul 2, unde 7% dintre elevi își consideră colegii agresivi, restul simțindu-se în siguranță alături de aceștia, iar la itemul 3, 6% au recunoscut că se implică în situații conflictuale.

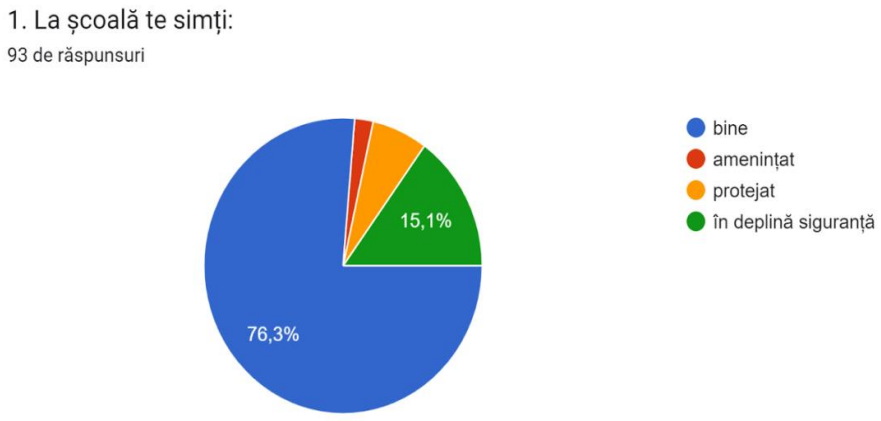

Fig.1. Autoevaluarea stării copiilor la școală

La itemul 4 se observă o diversitate de fenomene sesizate de ei (figura 2). Răspunsurile la itemul 5 relevă că 45,9% dintre aceste situații sunt observate în sala de clasă, 28,6% pe holurile școlii, 17,3% au loc în curtea școlii și 8,2% în drum spre/de la școală.

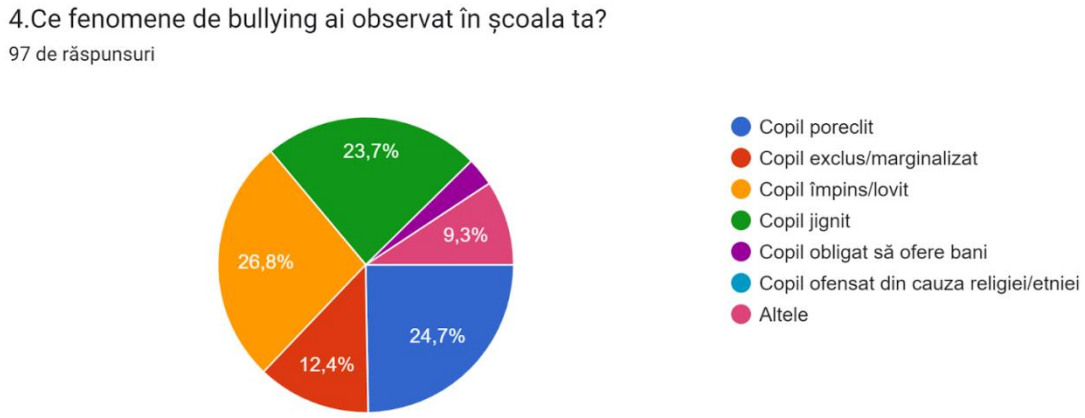

Fig. 2. Fenomenele de bulling semnalate de respondenți

Este îngrijorător faptul că la itemul 6 au predominat elevii care nu spun nimănui atunci când observă aceste fenomene și doar o parte dintre ei anunță familia sau profesorii. Însă și mai alarmant am considerat că, în baza variantelor de răspuns la itemul 7, 13% au mărturisit că reacționează verbal, iar 4% au recunoscut chiar că răspund cu agresiune fizică. Întrebările 8 și 9 au demonstrat că nu se întâmplă foarte des așa fenomene și că, odată semnalate, multe dintre ele s-au rezolvat. Considerăm că atât cultura organizațională a școlii, ca instituție incluzivă și prietenoasă [Cf.1], ne sprijină enorm în direcția dată, dar și formările profesorilor, predarea interactivă a textelor literare, cu accent pe dezbaterea rolului valorilor general-umane promovate de acestea (Anexa 2). La întrebarea cu numărul 10, elevii au enumerat ca suport în contextul discutat de noi, discipline precum: *Educația socială, Consiliere și dezvoltare personală, Cultură civică, Limba și literatura română, disciplina opțională Lectura și abilitățile de viață și Educația muzicală*. La întrebarea dacă un text citit îi ajută nemijlocit în problematica bullying-ului, au răspuns afirmativ peste 62%,răspunsuri care ne-au confirmat ipoteza de la care am pornit mini-studiul nostru: subiectele și mesajele etice și estetice ale textelor literare contribuie la prevenirea și diminuarea fenomenului de bulling în școală. Ultima întrebare a ne-a dezvăluit propuneri valoroase ale elevilor de soluționare a problemelor de bulling, în special, de pedepsire a celor ce recurg la violență în școală, lucru ce ne-a determinat să alegem o serie de texte ce promovează valori morale, în primul rând, toleranța și empatia, ca ei să înțeleagă că nu este o soluție doar să pedepsim, ci să educăm, să corectăm și să prevenim. Textele recomandate de Programa școlară, dar și cele pe care le citesc copii pasionați de lectură, în particular, inclusiv la îndemnul profesorului și al părinților (Anexa 2), vor fi valorificate în continuare de noi pentru contracararea fenomenului și a educării stării de bine a elevilor, precum și a altor valori moral-creștine și atitudini de înțelegere, respect, prietenie, ajutor reciproc, implicare constructivă în soluționarea conflictelor etc. Astfel, atât textele din marii clasici, dar și cele din alte perioade, inclusiv din literatura contemporană, în care se regăsesc copii cu problemele și căutările lor, urmează a fi predate *altfel*, astfel încât mesajele etice și estetice, care sensibilizează sufletul copilului, să fie raportate la contexte specifice de viață cotidiană, prin care elevii să devină co-creatori de valori autentice, accesibile vârstei și încadrate *aici și acum* în situații de contracarare a unor probleme stringente și alarmante precum este bulling-ul, prin soluții inovative adecvate.

În concluzie, subliniem că educația anti-bulling prin mesajele etice și estetice alte textelor literare are un impact vizibil asupra dezvoltării conștiinței și comportamentului moral al elevilor. Experiența noastră pedagogică, în calitate de profesoare de Limbă și literatură română, dar și cea de autoare de studii, manuale și alte materiale didactice ne confirmă acest lucru și ne motivează să promovăm lectura ca ocupație intelectuală edificatoare de caractere umane sănătoase. Personajele literare, contextele inedite de viață,

chiar dacă, majoritatea au caracter ficțional, influențează schimbările pozitive de atitudine, oferind modele memorabile de viață, de relații și de sensibilitate culturală și interpersonală.

Bibliografie:

1.Gherguț A., Frumos L. *Educația incluzivă.Ghid metodologic*, Iași: Polirom, 2019

2.Senge P.*Școli care învață*, București: Editura Trei, 2016

3. Whitson S.*Stop bullying*,București: Editura Herald, 2014

4. Definirea bulling-ului. Disponibil: https://www.unesco.org/en/articles/defining-school-bullying-and-its-implications-education-teachers-and-learnes. Accesat: 14.02.2024

5. Programa la Limba și literatura română, Gimnaziu, 2017, București: Ministerul Educației Naționale. Disponibil: https://www.programe școlare gimnaziu | Ministerul Educației, accesat: 10.02.2024

ANEXA 1 : CHESTIONAR

1. La școală te simți:

- Bine
- Amenințat
- Protejat
- În deplină siguranță

2. În școala ta colegii sunt:

- Prietenoși
- Agresivi
- Intoleranți
- Indiferenți

3. Ai fost implicat în situații conflictuale în școală:

- Foarte des
- Des
- Moderat
- Nu mă implic în astfel de situații

4. Ce fenomene de bullying ai observat în școala ta?

- Copil poreclit
- Copil exclus/marginalizat
- Copil împins/lovit
- Copil jignit
- Copil obligat să ofere bani
- Copil ofensat din cauza religiei/etniei
- Altele

5. Unde ai observat aceste fenomene?

- În sala de clasă
- Pe holurile școlii
- În curtea școlii
- În drum spre/de la școală

6. Cui ai spus când ai observat astfel de situații?

- Unui coleg
- Familiei
- Unui profesor
- Dirigintelui
- Nu am spus nimănui

7. Cum reacționezi când ești chiar tu ținta bullying-ului?

- Reacționezi verbal
- Reacționezi fizic
- Ignori
- Te ții departe de astfel de fenomene

8. Cât de des observi situații de bullying?

- Niciodată
- Des
- Uneori
- În fiecare zi

9. Ce observi după ce semnalezi o situație de bullying?

- Situația se îmbunătățește
- Bullying-ul încetează
- Cei în cauză sunt sancționați
- Nu se schimbă nimic

10. Numește trei discipline școlare care te ajută să înțelegi bullying-ul.

11. Crezi că o carte/un text citit te poate ajuta să identifici și să eviți bullying-ul?

- Da
- Nu
- Nu știu

12. Care crezi că sunt soluțiile pentru a diminua bullying-ul?

ANEXA 2. TEXTE RECOMANDATE PENTRU EDUCAȚIA ANTI-BULLING

1. Ioana Pârvulescu, *Prietenul meu*, Manual clasa a V-a, Editura Art Klett, 2019

2. Veronica D. Niculescu, *Cum e lumea*, Manual clasa a VII-a, Editura Art Klett, 2019

3. Matei Vișniec, *Vrem să vă dăruim câte o fereastră*, Manual clasa a VII-a, Editura Art Klett, 2019

4. Simona Antonescu, *Prizonier la 12 ani*, Manual clasa a VI-a, Editura Corint, 2023

5. Adina Popescu, *Povestiri de pe Calea Moșilor*, Editura Arthur, 2021

6. Alec Blenche*, Un băiat de nota 10*, Editura Univers, 2022

7.Adina Rosetti, *O istorie cu gust de kiwi*, Editura Arthur, 2023

8. Mircea Cărtărescu, *Oracol*, Manual clasa a VI-a, Editura Art Klett, 2022

9. Ioana Pârvulescu, *Nu știu să mint*, Manual clasa a VI-a, Editura Art Klett, 2022

10. Raluca Poenaru, *Pericol*, Editura Arthur, 2019